

MAHOBATLI VA DASTGOHLI RANGTASVIR YO'NALISHLARINING BADIY-ESTETIK XUSUSIYATLARI

Sauranova Muhlisa Elmurod qizi

Guliston davlat universiteti

Rangtasvir: dastgohli yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada tasviriy san'atda rangtasvirning muhim yo'nalishlari hisoblangan mahobatli va dastgohli rangtasvirning shakllanishi, badiiy-estetik xususiyatlari hamda ularning o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Har ikki yo'nalishning kompozitsion yechimlari, mazmuniy talqini va badiiy vazifalari qiyosiy yondashuv asosida yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *Mahobatli rangtasvir, mahobatli san'at, dastgohli rangtasvir, devoriy kompozitsiya, tarixiy mavzular, ramziy obrazlar, rang uyg'unligi, badiiy ifoda.*

Tasviriy san'at insoniyat madaniy taraqqiyotining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, u jamiyatning ijtimoiy, estetik va ma'naviy qarashlarini badiiy obrazlar orqali ifodalaydi. Rangtasvir san'ati esa tasviriy san'at turlari orasida rang, shakl va kompozitsiya vositalari orqali voqelikni ifodalashda alohida o'rin egallaydi. Rangtasvir tarixiy rivojlanish jarayonida turli yo'nalish va shakllarga ajralib, ularning har biri o'ziga xos badiiy vazifalar va ifoda imkoniyatlariga ega bo'lib shakllangan. Rangtasvir yo'nalishlari orasida mahobatli va dastgohli rangtasvir alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu yo'nalishlar bir-biridan shakl, mazmun va badiiy vazifalari bilan farqlansa-da, ular tasviriy san'at taraqqiyotida o'zaro uzviy bog'liq holda rivojlanib kelgan. Mahobatli rangtasvir ko'proq me'moriy muhit bilan uyg'unlikda yaratilishi, keng jamoatchilikka mo'ljallanganligi va g'oyaviy mazmunining yuksakligi bilan ajralib tursa, dastgohli rangtasvir rassomning individual ijodiy izlanishlari, shaxsiy qarashlari va ichki kechinmalarini ifodalashga yo'naltirilganligi bilan tavsiflanadi.

Ushbu ikki san'at turi bir-biriga yaqin bo'lib ko'ringani bilan, mazmuni, shakli, badiiy ifoda vositalari hamda bajarilish texnikasi jihatidan sezilarli darajada farqlanadi. Har ikkala yo'nalishning o'ziga xosligi rassomning dunyoqarashi, kompozitsion yechim va tomoshabin bilan muloqot qilish shaklida yaqqol namoyon bo'ladi. Mahobatli rangtasvir, avvalo, o'zining ulkan hajmi va jamoat makonlari bilan bog'liqligi bilan ajralib turadi. Bunday asarlar devor, gumbaz, fasad, saroy, teatr, metro yoki muzeylarning ichki va tashqi qismiga bevosita ishlanadi. Shuning uchun ham monumental kompozitsiya keng makonda uzoqdan turib ko'rilishi uchun yirik shakllar, umumlashtirilgan

obrazlar va kuchli ranglar uyg'unligini talab qiladi. Har bir monumental asar me'moriy muhit bilan bir butunlikda talqin etiladi va uning vazifasi jamiyatga g'oya, tarixiy xotira, tarbiyaviy mazmunni yetkazishdir. Monumental san'at ko'pincha xalqning madaniy merosi, tarixiy sahnalari, ma'naviy timsollari va ijtimoiy g'oyalari bilan bog'liq ulkan kompozitsiyalarni yaratishga xizmat qiladi. Dastgohli rangtasvir esa asosan rassomning shaxsiy ijodiy makonida molbert yonida yaratiladi. Bu yo'nalish o'lcham jihatidan cheklanmagan bo'lsa-da, auditoriya doirasida qoladi va portret, manzara, natyurmort yoki maishiy mavzularni tasvirlashda ko'proq qo'llanadi.

Dastgohli rangtasvir tomoshabinga yaqin masofadan ko'rilishini hisobga olgan holda, nozik detallarga boy, nafis rang o'tishlari va aniq shakllar bilan ishlanadi. Rassom bu yo'nalishda ko'pincha o'z ichki kechinmalari, individual kuzatuvchanligi yoki badiiy tadqiqotlarini ifodalaydi. Mahobatli san'atning yana bir muhim jihati uning texnikasidir. Freska, mozaika, vitraj, al fresco kabi ishlari kabi maxsus materiallar va usullar monumental sathga chidamli bo'lishi shart. Bunda devorning mustahkamligi, bo'yoqning uzoq vaqt saqlanishi, yorug'lik ta'siri va arxitektura bilan uyg'unlik kabi omillar hisobga olinadi. Dastgohli rangtasvir esa moybo'yoq, akril, akvarel, pastel kabi klassik texnikalarda bajarilib, ko'chirish, saqlash yoki sotish uchun qulay bo'ladi. Badiiy ifoda vositalarida ham ulkan tafovutlar kuzatiladi. Mahobatli rangtasvirda kompozitsiya butun makonni qamrab oladi, tomoshabinni ruhiy jihatdan ta'sirlantirish uchun obrazlar yirik va umumlashtirilgan holda beriladi. Dastgohli rangtasvirda esa shaxsiy va individuallashtirilgan obrazlar, psixologik chuqurlik va tafsilotlar ustuvor ahamiyat kasb etadi. Mahobatli rangtasvir jamiyatga, tarixiy xotiraga va jamoaviy madaniyatga xizmat qiluvchi ulkan san'at turi bo'lsa, dastgohli rangtasvir rassomning individualligi, ichki kechinmalari va badiiy izlanishlarini aks ettiruvchi mustaqil ijodiy yo'nalishdir. Har ikki yo'nalish o'zining badiiy vazifasi, ifoda shakli va texnik imkoniyatlari bilan tasviriy san'at taraqqiyotiga beqiyos hissa qo'shib kelmoqda.

Mahobatli rangtasvir san'ati o'zining keng ko'lamli kompozitsiyalari, ulkan mazmuniy g'oyalari va me'moriy makon bilan uzviy bog'liq bo'lishi bilan tasviriy san'atning eng kuchli va ta'sirchan yo'nalishlaridan biri sanaladi. Monumental rassomlar yaratadigan asarlar nafaqat ko'rkam manzara yoki shaxsiy kechinmalarni aks ettiradi, balki bir xalqning tarixini, jamiyatning ijtimoiy hayotini, ma'naviyatini, orzu-umidlarini ifodalovchi qudratli badiiy vosita sifatida xizmat qiladi. O'zbek xalqining qadimiy dostonlari, Navoiy g'azallari, Sharq mifologiyasi asosidagi monumental asarlar ham o'zining badiiy qudrati bilan ajralib turadi. Bu yo'nalish ramziy mazmun va falsafiy qatlamlarga ega. Zamonaviy mahobatli rassomlar inson va tabiat uyg'unligi,

yaratuvchanlik, tinchlik, ma'naviy o'sish kabi mavzularni ramziy shakllarda tasvirlaydi. Ular shakl, rang va kompozitsiya orqali g'oyani umumlashtirgan kuchli badiiy obrazlar yaratadilar. Shahar fasadlari, metro bekatlari, saroylar devorlarida yaratilgan manzara va dekorativ kompozitsiyalar me'moriy makonni boyitadi va uni bir butun konsepsiyaga aylantiradi.

Mahobatli rangtasvir san'ati odatda ikki asosiy yo'nalishga bo'linadi. Me'moriy-majmuaviy (arkitektura bilan bog'liq) monumental san'at. Bu yo'nalish to'g'ridan-to'g'ri bino devorlariga, gumbazlariga, ustunlariga ishlanadigan asarlarni o'z ichiga oladi. Masalan: freska, mozaika, vitraj, alfresco, pannolar. Bu yo'nalishning asosiy vazifasi me'moriy makonni boyitish, bezash va unga badiiy ruh berish. Asar hech qachon devordan ajralmaydi va bino bilan bir butun bo'lib qoladi. Dastgohli-mahobatli monumental asarlar molbert yoki maxsus katta konstruksiyalarda yaratiladi, lekin g'oya va ko'lam jihatidan monumental bo'ladi. Keyinchalik ularni devorga o'rnatish yoki mustaqil monumental panno sifatida joylashtirish mumkin. Keng panno, galereya hajmidagi monumental kompozitsiyalar, katta formatli dekorativ ishlardan iborat. Me'moriy monumental asarlar makonga xizmat qilsa, dastgohli monumental asarlar mustaqil kompozitsiya sifatida yaratiladi. Mahobatli rangtasvirning me'moriy va dastgohli yo'nalishlarga bo'linishi ham uning texnik imkoniyatlari, makon bilan bog'liqligi va badiiy vazifalariga ko'ra shakllangan tabiiy tasnifdir. Har ikki yo'nalish san'atning yuksak estetik vazifasini bajarib, xalqning madaniy hayotida beqiyos o'rin egallaydi.

Xulosa qilib aytganda, mahobatli rangtasvir san'ati oddiy tasviriy ifoda emas, balki ulkan makonda xalqning tarixi, ruhiyati va qadriyatlarini mujassam etuvchi yuksak badiiy til hisoblanadi. Mahobatli rangtasvir asarlarida keng g'oya, yirik shakl va chuqur mazmun uyg'unlashgan sari ularning badiiy ta'sir kuchi ortib boradi. Tarixiy sahnalar, ijtimoiy-ma'rifiy mazmunlar, adabiy syujetlar hamda ramziy kompozitsiyalar monumental san'atning asosiy badiiy qiyofasini belgilaydi. Mahobatli rangtasvirning devoriy (me'moriy) va dastgohli monumental yo'nalishlarga bo'linishi ushbu san'at turining texnik talablari hamda makondagi vazifalari bilan uzviy bog'liqdir. Bu tasnif rassomga o'z g'oyasini aniq, mantiqiy va samarali shaklda ifodalash imkonini beradi. Natijada mahobatli rangtasvir jamiyat hayotida muhim estetik va ma'naviy vazifani bajarib, milliy merosning boyligi va teranligini badiiy obrazlar orqali namoyon etadi. Ushbu yo'nalish namunalari xalq ruhiyatining badiiy ifodasi sifatida san'at tarixida bebaho ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADBYOTLAR:

- 1.R.A.Xudayberganov. "Mahobatli rangtasvir texnika va texnologiyasi". Darslik. Toshkent - 2015
- 2.Sherjonov S. et al. Economic analysis of green buildings certification systems in emerging economies //Archives for Technical Sciences. – 2025. – T. 2. – №. 33. – C. 463-471.
- 3.Allaberdiyevich, U. B. (2025, October). Innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularning ta'lim jarayonida qo'llanilishi. In conference of innovative horizons in science & engineering (Vol. 1, No. 2, pp. 81-86).
- 4.KILIÇ ATEŞ S., BERİKBAEV A. A. Pedagogical competencies in art education and the impact of educational reforms: The case of Uzbekistan //Balikesir University Journal of Social Sciences Institute. – 2025. – T. 28. – №. 53.
- 5.Xamidov, Dilshod. "the importance of teaching." engineering engineering computer graphics" in higher education institutions." International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING 4 (2024): 320-323.
6. "Chizmatasvir" fanini o'qitishdagi innovatsiyalar va "keys-stadi" texnologiyasi. Volume 1, Issue 01, april 2021.. 108-111. Usmonov Botir Allaberdiyevich
- 7.Bolbekovich, N. B. . (2024). Structure of Professional Competence Development of Future Fine Art Teachers: Integration of Technology, Method and Competence. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 5(3),
- 8.Karshiboeva D. B. The importance of innovative methods in teaching composition //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – C. 147-151.
- 9.Karshiboeva D. B. The role of composition in activation of creative abilities //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – C. 152-156.
- 10.Jumaboyev Nabi Pardaboyevich. (2025, октябрь 23). Tasviriy san'at ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalarning qo'llanilishi va ularning ijodiy salohiyatga ta'siri.
- 11.Yusupova Shoxista Alimjanovna. (2025, октябрь 21). Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda kompozitsiyaning pedagogik ahamiyati.
- 12.Bohodirovna K. D. Tasviriy san'at va falsafa o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik hamda ulardagi estetik tushunchalarning insoniyat madaniyatiga ta'siri //Научный Фокус. – 2024. – T. 2. – №. 19. – C. 356-358.
- 13.Boxodirovna K. D. Kompozitsiya fanini o'qitishdagi innovatsion usullarining ahamiyati //yosh olimlar, magistr va iqtidorli talabalarning ilmiy faoliyatini oshirishda ularga qaratilgan kreativ g'oyalar, yechim va takliflar. – 2025. – T. 3. – №. 26. – C. 35-39.